

EŞLERİN BOŞANMA NEDENLERİ VE EĞİTİMİ

Uz. Nihal Salman
Prof. Dr. Hőseyin Uzunboylu

Nihal Salman - Hüseyin Uzunboylu

EŞLERİN BOŞANMA NEDENLERİ VE EĞİTİMİ

ISBN: 978-605-364-163-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2011, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında

yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları

satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Haziran 2011

Yayın Yönetmeni: Arzu Doğan
Dizgi-Grafik Tasarım: Şermin Yılmaz
Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı
Baskı: Ayrıntı Matbaası
(Ankara-0312-394 55 90)

YAYINEVİ

adakale sokak 4/1 yenişehir-ankara

tel: +90 312 4306750-51 (pbx)

belgeç: +90 312 4354460

gsm: 0506 3451936 - 0541 9104545 - 0533 2055230

e-ileti: pegem@pegem.net

DAĞITIM

sağlık sokak 17/a yenişehir-ankara

tel: +90 312 4345424

belgeç: +90 0312 4313738

gsm: 0506 3451937 - 0541 4345424 - 0533 2055231

e-ileti: siparis@pegem.net

YAZIŞMA

P.K.175 06442 yenişehir-ankara

internet:

Nihal Salman

Nihal Salman, 1978 yılında Lefkoşa'da doğdu. İlköğretimini Şht. Tuncer, ortaokulu 20 Temmuz Lisesinde okudu. 1995 yılında Lefkoşa Türk Lisesinde lise öğrenimini tamamladı. 1999 yılında Selçuk Üniversitesinde, sosyoloji bölümünü; 2011 de Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans programını tamamladı.

1999 yılında Lefke Gazi lisesinde, 2002 yılında Geçitkale Cumhuriyet Lisesi ve Değirmenlik Lisesinde, 2010 yılında itibaren de Sedat Simavi Endüstri Meslek Lisesi ve Lefkoşa Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinde Felsefe Grubu öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Yazarın 2000 yılından beri katıldığı birçok konferans, uluslar arası konferans ve seminer vardır. Bazı seminer ve konferanslarda da sunumlar yapmıştır. Ayrıca Kıbrıs Eğitim Bilimleri Derneği'nin BRT Radyo kanalında da program sunuculuğunu yapmaktadır.

Teşekkür:

Bilimsel çalışmalarında ve bu kitabın çıkmasında bana en büyük desteği veren; örnek aldığım, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Hüseyin Uzunboyulu'ya, yalnız bu çalışmamda değil tüm hayatımda bana maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili babam Sayın Sümmani Salman'a, araştırmamın gerçekleşmesinde bana yardımcı olan, kız kardeşim C. Yağmur Salman'a, kuzenim Fahriye Balkır'a, avukatım ve değerli arkadaşım İpek Çakmak'a, çalışma arkadaşım Tahir Tavukçu'ya, kitabın hazırlanması sürecinde ailemin sağladığı katkı benim için oldukça anlamlı ve önemlidir. Bu bakımdan aileme teşekkür ederim.

Uz. Nihal Salman

Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

Lefkoşa-Kıbrıs

nihalsalmaneray@gmail.com

ÖN SÖZ

Toplumsal yapının çekirdeğini oluşturan ailenin temeli, biri kadın diğeri erkek olmak üzere iki yetişkin insanın evlilik yoluyla uzun süreli bir ilişki içinde olmalarına bağlıdır. Evlilik bağları normal koşullarda bir ömür süreceği beklentisi ile kurulmaktadır. Bu beklenti genellikle doğrulanmakla birlikte, ömür boyu süreceği beklentisiyle kurulan evlilik bağlarının boşanma yoluyla sona erdirilmesi de az rastlanan durum değildir. Özellikle son yıllarda gittikçe artan yoğunlukta eşler arasında boşanma yaygınlaşmaktadır.

Eşler arasındaki uyum, evlilikteki mutluluğun, evli bireylerin yaşam, doyum ve mutluluğu ile yakından ilişkilidir. Buna karşılık evlilikte yaşanan sıkıntılar ve uyumsuzluk, bireylerin hem psikolojik hem de fiziksel sağlıklarını olumsuz etkileyebilmektedir. Evlilikte uyum evliliğin devamlılığını sağlarken, tam tersi olan evlilikte uyumsuzluk veya evlilikte çatışma eşlerin psikolojik olarak kendilerini ve birbirlerini yıpratmalarına, fiziksel sorunlara neden olabilmektedir. Sağlık uzmanları evlilikte yaşanan çatışma nedeniyle, kanser, kalp hastalıkları ve kronik ağrılar gibi rahatsızlıkların ortaya çıkabildiğini ileri sürmektedirler.

Boşanma evlilik birliğinin arzu edilmeyen bir biçimde sona ermesidir. Bu nedenle boşanmanın önüne geçilebilmesi, çeşitli yönlerden bütün sosyal bilimcilerin ilgi alanına girmektedir. Boşanmaya yol açan sebepler, bu ilgi alanının belirlenmesinde temel etken durumundadır. Örneğin iktisatçılar boşanmaya yol açan ekonomik faktörlerin ortadan kaldırılabilmesine yönelik çözümler üzerinde durmakta, psikologlar, bireysel davranış bozukluklarını bu yönden incelemekte, hukukçular, ailenin daha sağlam temellere oturabilmesi için karşılıklı hak ve yükümlülükleri doğru belirlemeye çalışmaktadırlar. Eğitimciler, belkide en son görüşüne başvurulanan onlardır, eşlerin ve çocuklarının eğitim-öğretim sorunlarıyla ilgilenmekte, eşlerin ortak ve en değerli üretimi olan çocukların anne babalarının boşanmasından en az yara alarak, eğitim sürecini sürdürmesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak bu gayretlere rağmen boşanma, bütün ülkelerde kaçınılmaz bir durum olarak kendisini göstermektedir. Bu nedenle bir yandan boşanmaya yol açan faktörler ortadan kaldırılmaya çalışılırken, diğer yandan da boşanmadan sonraki dönemde aile fertlerinin boşanma nedeniyle uğrayabilecekleri psikolojik ve sosyo-ekonomik zararları önleyebilecek çözümler bulunmalıdır.

Birçok toplumda olduğu gibi KKTC’de de her geçen gün boşanmalar artmaktadır. Toplumumuzda aile kurumunda boşanmaların artmasına bağlı olarak bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim başta eğitim kurumu olmak üzere birçok kurumu da etkilemektedir. Boşanmaların toplumumuza olumlu ya da olumsuz birçok yansıması vardır. Boşanma olgusu her toplumda farklı neden ve sonuçlar göstermektedir. Boşanma sebeplerinin belirlenmesi, boşanmaya yol açan sebepleri ve dolayısıyla boşanmayı önlemeye yönelik yeni çözümlerin de ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

Bu kitap, KKTC'deki boşanma nedenlerini ortaya koymak ve eğitimle boşanmalarının önlenmesi için kaynak oluşturma amacı ile hazırlanmıştır. Bu kitabın yazılmasında, ayrıca bir sosyolog da olan Sayın Nihal Salman'ın büyük bir katkısı ve emeği vardır. Ben sadece kendisini yönlendirdim, bilgiye erişme sürecinde yön verdim, düzeltmeler, yeni eklemeler ve araştırma sürecinde danışmanlık yaptım. Sonuçta bir bakmışız ki, herkesin yararlanabileceği bir eser ortaya çıkmış. Bu çalışmaya emek ve katkı koyan herkese teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Hüseyin Uzunboylu
huzunboylu@neu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	iii
İçindekiler.....	v

BÖLÜM 1

BOŞANMAYLA İLGİLİ KAVRAM VE KURAMLAR

İLGİLİ KAVRAMLAR	1
Aile	1
Aile Kavramının Unsurları	1
Aile Türleri	3
Birey Sayısı (Kapasite) Yönünden Aile Türleri	3
Otorite Sahibi Yönünden Aile Türleri.....	3
Toplumsal Konumu Yönünden Aile Türleri	3
Ailenin İşlevleri Yönünden.....	4
Evlilik	6
Evlilikte Uyum.....	6
Evliliğin Unsurları	6
Evlilikte Akit Unsuru	6
Evlilikte Taraf unsuru.....	7
Evlilikte Amaç Unsuru	7
Evlilik Türleri	8
Evliliğin Amaca Uygunluğu Yönünden Türleri.....	8
Sağlıklı Evlilik.....	8
Sağlıksız Evlilik.....	11
Boşanma	12
Boşanmanın Unsurları	13
Resmi Bir Evliliğin Bulunması	13
Evliliğin Sağlıklı Yürümemesi.....	13
Mahkemenin Karar Vermesi.....	15
Boşanma Yöntemi.....	15
Boşanma Konusundaki Yaklaşımlar.....	16
Sosyo-kültürel Yönden Boşanma.....	16
Dini Yönden Boşanma.....	17
Hukuki Yönden Boşanma.....	17

Toplumsal Cinsiyet	18
Eğitim	19
Program.....	21
Eğitim Programı.....	21
Boşanmaya İlişkin Kuramlar	22
Sosyal Değiş Tokuş Kuramı.....	23
Kriz Kuramı	25
Boşanma Nedenlerinin Tarihsel Gelişimi	27
Çağdaş Avrupa Hukukuna Bakış.....	28
Türkiye ve İsviçre Hukuklarına Bakış.....	29
KKTC Boşanma Hukukuna Bakış	29
BOŞANMANIN ÖNLENMESİ ÇARELERİ.....	30
Boşanmanın Önlenmesine Genel Bakış.....	30
Evliliğin Kuruluşunda Doğru Eş Seçimi	31
Eş Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar:	31
Eş Seçiminde Önceliklerin Doğru Belirlenmesi.....	31
Eş Seçiminde Doğru Bilgilendirme.....	34
Eş Adayının Yeterince Tanınabilmesi İçin Gerekli Unsur:	35
Nişanlılık Dönemi	35
ANLAYIŞ VE FEDAKÂRLIKLA YÜRÜYEN AİLE HAYATI	36
Sevgi, Saygı ve Yardımlaşma Temeli Üzerine Kurulmuş Aile Hayatı	36
Mizaç Farklılıklarının Aşılması Konusunda Fedakârlık.....	37
Ortak Karar Gerektiren Durumlarda Anlayış	38
Sağlık Konusunda Fedakârlık	40
Ekonomik İhtiyaçlar ve Talepler Konusunda Fedakârlık	41
Çevre İle İlişkiler Konusunda Anlayış ve Özen	41
PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜ İÇİN DOĞRU YÖNTEMLERİN KULLANILMASI.....	43
Tarafların Gayreti	43
Çevrenin Yardımı ve Olumlu Etkisi	44
Çevrenin Olumsuz Etkisinin Önlenmesi	44
Aileler İçin Kamusal Sosyal Hizmetlerin Sunulması.....	45
Aileye Yönelik Olarak Diğer Alanlarda Devlet Desteği	46

BÖLÜM 2

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Neden Evlenilir?	47
Evlilikle İlgili Yaklaşımlar	49
Boşanma Nedeni	49
Kadının Çalışması	51
Eğitim Düzeyi	53
Cinsiyet	55
Şiddet	57
Boşanmaya İlişkin Sayısal Veriler	61
Boşanma Sonucu Çocukların Yaşadığı Sorunlar	66

BÖLÜM 3

KKTC'DEKİ BOŞANMA NEDENLERİ VE EĞİTİM DÜZEYİ FARKLILIĞININ ETKİSİ

Giriş.....	69
Problem.....	69
Amaç	73
Alt Amaçlar	73
Önem	74
Sayıltılar.....	74
Sınırlamalar.....	75
METODOLOJİ.....	75
Araştırma Modeli.....	75
Çalışma Grubu	75
Verilerin Toplanması ve Uygulanması	75
Verilerin Toplanması.....	75
Verilerin Uygulanması	75
Verilerin Çözümü ve Yorumlaması	76
BULGULAR VE YORUMLAR.....	76
BOŞANMIŞ BİREYLERİN BOŞANMA NEDENLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİ.....	77
FREKANS TABOLAR	77
EĞİTİM DURUMU TABLOLARI.....	78
BOŞANMANIN GERÇEKLEŞTİĞİ EVLİLİKTE EŞLERİN EVLENME YAŞLARI TABLOLARI.....	80
BOŞANMIŞ BİREYLERİN YETİŞTİKLERİ ETNİK VE KÜLTÜREL ÇEVRE ORTAMLARI	90
Sonuçlar	115
Öneriler	120
Kaynakça.....	123
Ekler.....	129

TABLÖLAR

Geleneksel ve Modern Evliliklerin Özellikleri	48
KKTC'de Boşanma İçin Gösterdikleri Nedenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı	50
Türkiyede Boşanmaların Yıllara Göre Dağılımı.....	61
KKTC'de Boşanan Aile Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı	62
KKTC'de Boşanmaların Evlilik Süresine Göre Dağılımı.....	64
KKTC'de Boşanmış Ailelerdeki Çocuk Sayısının Yıllara Göre Dağılımı	65
Boşanmış Bireylerin Yaşları.....	77
Ankete Katılan Bireylerin Cinsiyet Dağılımları.....	78
Ankete Katılan Bireylerin Eğitim Durumları	79
Ankete Katılan Bireylerin Eşlerinin Eğitim Durumları	80
Ankete Katılan Bireyin Evlenme Yaşı.....	81
KKTC'de Yıllara Göre Kadın-Erkek'teki Ortalama Evlenme Yaşı	82
Ankete Katılan Bireyin Eşinin Evlenme Yaşı.....	83
Evliliğin Süresi.....	84
Ankete Katılan Bireyin Mesleği.....	87
Ankete Katılan Bireyin Eşinin Mesleği.....	86
Evliyken Bireyin Gelir Düzeyi.....	89
Evliyken Eşinin Gelir Düzeyi.....	90
Boşanmış Bireylerin Yetiştikleri Etnik Çevre Ortamları.....	91
Boşanmış Bireylerin Yetiştikleri Kültürel Çevre Ortamları	92
Boşanmış Ailelerdeki Çocuk Sayısı	93
Çocukların Kaldığı Ebeveyn	94
Evliliğin Gerçekleşme Şekli	95
Evlilik Kararının Verilmesindeki En Büyük Faktör	96
Evlilik Süresince Oturulan Kişiler.....	97
Evlilik Süresince Oturulan Ev Kime Aitti	98
Aileyi İlgilendiren Kararları Almada Eşlerdeki Denge Durumu	99
Ev İçi İşlerdeki Denge Durumu	100
Eşin Evlilik Süresinde Çocuklarla İletişim Durumu	101
Evlilikte Şiddet	102
Evlilikteki Geçimsizliğin Başlama Zamanı	103
Evliliği Sona Erdiren Nedenler	104
Boşanma Kararını Kim Verdi	105
Kadının Çalışmasının Boşanma Kararı Vermedeki Etkisi.....	106
Boşanmadan Önce Endişe Duyduğunuz Konular	107
Boşanmış Bireylerin İlk Evlilikleri mi?	108
Ankete Katılan Bireylerin Ebeveynlerinin Boşanmış Olma Durmu.....	109
Boşanma Kararından Pışmanlık Duyulma Durumu.....	110
Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlenme Durumu.....	111
Yeniden Evlenmeyi Düşünme Nedeni	112
Yeniden Evlenmeyi Düşünmeme Nedeni.....	113

BOŞANMAYLA İLGİLİ KAVRAM VE KURAMLAR

1

İLGİLİ KAVRAMLAR

Aile

Biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşmuş özdeksel (maddi) ve tinsel (manevi) zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal, vb. yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur (Alicik, 2003).

Aile, çeşitli yönleri ön plana alınarak farklı biçimlerde tanımlanabilir. Biz araştırmanın amacına daha uygun olacağı için aileyi sosyal bir grup olarak ele alan tanıımı tercih edeceğiz. DPT Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından hazırlanmış olan raporda "Aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birim" şeklinde tanımlanmıştır (Bulut, 1993).

Aile Kavramının Unsurları

Bu tanımda yer alan başlıca unsurlar şunlardır:

1. Ailede yer alan kişiler arasında bir bağılılık bulunmalıdır. Bu bağılılık kan birliğinden ya da evlilik sözleşmesinden doğmaktadır. Buna göre ailenin çekirdeğini oluşturan karı-koca arasında, hukuki bir nitelik taşıyan evlilik bağı vardır. Ailede bulunan; çocuk, anne-baba gibi diğer fertler ile karı-koca arasında ise kan bağılılığı vardır. Bu ilişkilerin tamamına hısımlık (akrabalık) ilişkileri denir.

Bağlılık unsuru, müşterek karar verilmesi ve ortak hareket edilmesi gereken kollarında aile fertleri arasında bir işbirliğinin bulunmasını gerektirmektedir. Ancak bu işbirliği yükümlülüğü, -salt iktisadi bir menfaat için kurulmuş bulunan şirketlerde olduğu gibi- gerektiğinde dağıtılabilecek bir yapıdan değil, fertlerin tümü için ömür boyu sürmesi beklenen ve istenen sosyal bir yaklaşımdan doğmaktadır (Bulut, 1993).

Bağlılık unsuru aile içindeki bireylerin kişisel özgürlük alanını önemli ölçüde daraltmaktadır. Gerek aile içi ortamda gerek aile dışı (yabancı) ortamda uyulması gereken kurallar, sosyo-kültürel yapısına uygun olarak aile içerisinde belirlenmekte ve aile bireylerinin bu kurallara uymaları beklenmektedir. Bağlılık unsuru aynı zamanda aile bireylerinin karşılıklı ve vazgeçilemez nitelikli fedakârlıklar üstlenmeleri sonucunu da doğurmaktadır. Örneğin çocuklar hem hukuken hem de ahlaken yaşlı ve güçsüz anne-babaya bakmak zorunda olduğu gibi aynı şekilde karı-koca da birbirinin zor zamanlarında yardımcı olmak, cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını gidermek için karşılıklı yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır (Battal; 2008).

2. Aile içinde yaşayan kişiler aynı mekânı paylaşmaktadırlar. Bu unsur aile bireylerinin ortak kurallara tabi olmaları zorunluluğunu getirmektedir. Bu durum ise ortak kuralların kimler tarafından, hangi yönetime uyularak konulacağı ve kurallara uymamanın hangi yaptırımlara tabi olacağı belirlenmesini gerektirmektedir (Battal; 2008).

3. Aile; içinde yaşayan bireylerin -beslenme, barınma, korunma gibi fiziksel, cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı yerdir. Bu beklentinin gerçekleşebilmesi için ailenin kültürel ve mali yönden ve sağlık şartları açısından yeterli unsurlara sahip olması gereklidir. Bu şartların oluşturulmasında ve korunmasında, yetişkin bireylerin tümüne, bireysel haklarından ve tercihlerinden fedakârlıklar yapmayı da gerektiren önemli görevler düşmektedir (Battal; 2008).

4. Aile, bireylerin topluma katılım ve uyumlarının sağlandığı bir sosyal üitedir. Bireyin topluma katılımı için her şeyden önce ailenin üreme fonksiyonunu gerçekleştirebilmesi gerekmektedir. O halde neslin sağlıklı devamını sağlamak üzere sağlıklı üreme, ailenin önemli fonksiyonlarından biridir (Battal; 2008).

Sağlıklı üremenin asgari şartı anne ve babanın belli olmasıdır. Aile kurumunun temelinde doğurganlığı nedeniyle anne yer almakta ve -terk gibi- çok küçük istisnalar dışında anne çocuğu tarafından tanınmaktadır. Buna karşılık babanın çocuğun oluşumundaki rolü pasif ve küçüktür. Bu durum babanın kimliği konusunda daha çok tereddüde düşülmesine sebep olabilmektedir. Bu nedenle doğan çocuğun başta kardeşler olmak üzere akrabalarını tanıyabilmesi için babanın da kim olduğu mutlaka bilinmelidir. Ayrıca hemen hemen bütün kültürlerde baba da aile içinde ve çocuklar üzerinde anneye yakın derecede önemli role sahip durumdadır. Bu rolün gerçekleşmesi de babanın bilinmesine ve aile içinde yer almasına bağlıdır. Babanın aile içinde yer alması, meşru cinsel ilişkinin varlığının ve dolayısıyla sağlıklı ailenin bir göstergesi durumundadır. Aile bireylerinin topluma uyumlarında ailenin eğitici fonksiyonu

öne çıkmaktadır. Ailedeki yetişkin bireyler, toplumun çeşitli kurumlarından ve kaynaklarından aldıkları bilgi ve kültürü, kendi süzgeçlerinden olabildiğince geçirerek aile içinde yetişmekte olan bireye aktarırlar. Yetişen birey de aldığı eğitimi, bilgi ve davranış olarak yeniden topluma aktarır. Böylece aile toplumsal eğitim malzemelerini kendi dokusunda süzerek yeniden topluma aktarır. Bu döngü ailenin toplum üzerindeki dolaylı etkisini kurar (Battal; 2008).

Aile Türleri

Aileyi çeşitli yönlerden gruplandırmak suretiyle türlerini tespit etmek mümkündür. ancak belirtelim ki aile, toplumsal değişmelere olabildiğince açık bir kurumdur (Kurtulmuş, 1998). Bu nedenle yapılacak sınıflandırmalar da zaman içinde önemini kaybedebilir.

Birey Sayısı (Kapasite) Yönünden Aile Türleri

Aile; ilişkide bulunan birey sayısını yönünden üç grupta ele alınabilir: Birinci grupta anne-baba ve varsa çocuklardan oluşan çekirdek aile yer alır. İkincisi bu kişilere, birlikte yaşayan yakın akrabaların da dâhil olduğu geniş aile tipidir. Üçüncüsü ise akrabalık bağı dışında herhangi bir sebeple aileyle birlikte yaşayan hizmetçi, bahçıvan ve benzeri kişilerin de dâhil olduğu en geniş ailedir. Bu tür aileye ülkemizde sık rastlanmamaktadır. Ülkemizde geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş süreci yaşanmaktadır (Kurtulmuş, 1998). Hane halkı ölçüt alınarak yapılan ikili tasnife göre aile büyük aile ve küçük aile olarak ikiye ayrılmaktadır (Bilen, 1996). Üç tür aile de hukuki kurum olarak kabul edilmekte ve ayrı hükümlere tabi tutulmaktadır (Cansel, 1991). Buna karşılık sosyolojik ayrımlarda öngörülen, karı kocanın birlikte bulunmadığı bazı aile tipleri vardır ki bunlara hukuk düzeni bir aile nazarıyla bakmamaktadır. Çekirdek ailenin parçalanması sonucunda ortaya çıkan ve anne ya da baba ile çocuktan oluşan parçalanmış aile ve genellikle resmen evli olmayan anneden doğan çocuk ve annesinden oluşan tamamlanmamış aile bu grupta zikredilebilir (Kongar, 1986).

Otorite Sahibi Yönünden Aile Türleri

Aile, otoritenin kim tarafından kullanıldığı yönünden de gruplandırılmaktadır. Erkeğin egemen olduğu aile tipine ataerkil aile, kadının baskın olduğu aile tipine ise anaerkil aile denilmektedir. Belirtelim ki ataerkil yapının katı ve güçlü olduğu ailelerin çoğunluğu oluşturduğu bir toplumda, sayıca azınlıkta kalmakta olan anaerkil aile yapısı, dış baskılar nedeniyle aile bireylerinin davranışlarını olumsuz etkilemektedir (Battal;2008).

Toplumsal Konumu Yönünden Aile Türleri

Bulunduğu toplumsal (ve dolayısıyla kültürel) konumu yönünden aile; köy ailesi, şehir ailesi ve geçiş (gecekondu) ailesi olarak üç grupta incelenmektedir (Özkan, 1989). Köy ailesinin kültürel değişmelere ve gelişmelere olabildiğince kapalı bir aile tipi olarak görünmesine karşılık geçiş ailesi ve kent ailesi, kültürel değişmelere -istemesede- daha fazla açık olan bir aile tipi niteliğindedir (Battal; 2008).

Ailenin İşlevleri Yönünden

Ailenin kendisinden bekleneni yerine getirip getirmediği yönünden yapılan ayırım (Bulut, 1993) ise araştırma konumuz nedeniyle bizim de esas alacağımız ayırmadır. Bu ayırmada aileler işlevlerini yerine getirme-getirmeme bağlamında, sağlıklı (fonksiyonel olan) ve sağlıklı (fonksiyonel olmayan) aileler olarak iki grupta ele alınır (Bulut, 1993). Ailenin sağlıklı ya da sağlıklı olması, sosyo-ekonomik özelliklerine, toplum tarafından sunulan hizmetlere ve imkânlarla, aile üyelerinin genetik özelliklerine ve kişiliklerine, aile içi ilişkilerin dinamik yapısına bağlıdır (Aktaş, 1998).

Bu yönden bakıldığında sağlıklı aile, aileden beklenen bireysel ve toplumsal fayda ve fonksiyonların -asgari yeterlilik oranında dahi olsa- karşılanmakta olduğu aile tipidir (Tor, 1993). Hangi özelliklerinin bulunması gerektiği konusunda, temelde hedef alınan aile tipinden kaynaklanan, çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Ancak ortak bazı tespitler yapılabilir. Sağlıklı aile, eşlerin ve ailedeki diğer kişilerin sorumluluk şuurunu geliştirir, kişilik kazanmasına yardımcı olur (Nirun, 1994). Aile üyeleri birbirlerini destekler ve cesaret verirler. Problemleri müştereken çözerler (Aktaş, 1998). Birlikte olmaktan zevk alırlar. Birbirleriyle açık bir iletişim (empatik iletişim) içindedirler. Ortak amaçlar uğruna yapılması gereken bireysel faaliyetlerden ve fedakârlıklardan kaçınmazlar. Ancak aile üyeleri birbirlerine yakın olmakla beraber kişisel farklılıklara da saygı duyarlar. Kişiler arasında kendiliğinden oluşan olumlu bir etkileşim vardır. Eşler arasında kesin hatlarıyla belirlenmiş otorite, aşırı kıskançlık ve kontrol ve devamlı üstünlük yoktur (Bulut, 1993).

Sağlıklı ailelerde çiftler aile içi roller konusunda görüş ve hareket birliği içindedir. Önemli bir otorite tartışması ve çatışması yaşanmaz. Herkes kendi alanında kendi otoritesini kullanır. Sorunların çözümlenmesinde işbirliği yapılır. Bir tarafın devamlı aşağılandığı, yok sayıldığı bir yapıya rastlanmaz. Eşler birbirini önce olduğu gibi kabul eder, sonra uyumu sağlamak üzere değiştirmek için gayret eder. Üyelerinin isteklerini karşılayabilen ve problemleri çözmeye yönelik çeşitli yöntemler geliştirmiş olan aileler sağlıklı ailedir. Üyeler arasında ortak amaçlara sahip olmanın getirdiği karşılıklı anlayış ve doyum vardır. Sağlıklı ailenin temel göstergesi olarak güç ve statü açısından bireyler arasında belirlenmiş kalıpların bulunması, diğer deyişle rollerin belirginliği bu nedenle öne çıkarılmaktadır. Konu ile ilgilenen yazarların görüşleri genel olarak incelendiğinde, sağlıklı aile işlevlerinin değerlendirilmesinde aile içi iletişime, karşılıklı saygı ve işbirliğine önem verdikleri görülmektedir. Konu Türk aile yapısı yönünden değerlendirildiğinde ise ruhi ve duygusal yakınlık, sadakat, karşılıklı bağlılık ve dayanışma unsurlarının özellikle öne çıkarılması gerektiği sonucuna varılmaktadır (Fişek, 1991).

Ayrıca ailenin, neslin devamı (çocukların yetiştirilmesi), aile fertlerine sosyal statü sağlanması, sosyal ve fiziksel anlamda güvenin sağlanması gibi toplumsal fonksiyonları da vardır (Bilen, 1996). Bu fonksiyonların yerine getirilebildiği aileler sağlıklı aile olarak kabul edilebilir. Sağlıklı aile ise, kendisinden beklenen bireysel ve toplumsal fonksiyonları sağlıklı bir bütünlük ve beraberlik içinde yerine getiremeyen aile tipidir (Bulut, 1993).

Çeşitli araştırmacılar fonksiyonel olmayan ailenin özelliklerini şu şekilde belirlemektedirler. Aile üyeleri doğrudan iletişime kapalıdır. Dolaylı ilişkiler içindedirler. Bu nedenle kesin ve açık değildirler. Ortak konuları müzakere etmezler. Kırıcı tartışmalardan sonra bireysel kararlar uygulanır. Üyeler aile için değil kendileri için var oldukları düşüncesindedirler. Egoizm, önce yalnızlık sonra da buna bağlı olarak ümitsizlik duygusuna sebep olur. Aile içinde roller kişilere zorla yüklenmiştir. Dolayısıyla kişiler genellikle rollerinden memnun değildirler. Buna karşılık rollerin değiştirilmesi mümkün de değildir. Aile içi ilişkilerde günü kurtarmaya yönelik olarak yapmacıklık hâkimdir. Dolayısıyla bireyler birbirlerinin gerçek yüzünü ve ihtiyaçlarını bilemezler (Bulut, 1993).

Aile bireyleri arasında açık ya da örtülü bir çatışma hâkimdir. Bireysel hayatında (sözelimi bekarlığında) iyi bir kişi durumunda olan, iç çatışma yaşamayan ve psikanaliz yöntemlerine dayalı bir tedaviye muhtaç olmayan kişiler dahi aile içinde birbirine karşı kırıcı olabilirler, tedaviye muhtaç fertler haline gelebilirler (Tangör, 1991). Bütün bunların sonucunda aile bireylerinin fiziki ve duygusal gelişimi ve doyumunu risk altına girer. Psikopatolojik reaksiyonlar ortaya çıkar. Bireyler birbirlerine karşı çoğunlukla olumsuz duygular beslerler. Bu tür bir ailede öncelikle çocuklar ilk fırsatta kendi özel yaşam çevrelerini oluşturmaya çalışırlar. Gerçekleştirebildikleri takdirde anne babadan herhangi biri ya da ikisi ile ilişkiyi koparabilirler. Bu durum, akraba çevresinden kopmak sonucunu doğuracağından, çocukların kendi kurdukları aileyi de doğal insani çevreden (akraba çevresinden) mahrum hale getirir ve dolayısıyla olumsuz etkiler. Eşler de ilk fırsatta birbirlerinden ayrılmaya çalışırlar. Zira bu tür bir ailenin uzun süre parçalanmadan devam etmesi çoğunlukla mümkün değildir. Nitekim sosyologlar, çözülen aileyi ayrı bir aile türü olarak tanımlamaktadırlar (Kongar, 1986).

Ailenin çözülmesi nihai planda ailenin boşanma ile sonuçlanması demektir. Boşanmadan her iki taraf da sonraki hayatında olumsuz etkilenir. Ancak bu etkiyi özellikle erkek egemen kültürel yapı nedeniyle kadınlar, -alınan tedbirler ve sosyoekonomik ve kültürel gelişmelerin sonucu olarak gittikçe azalan oranda da olsa- çok daha fazla hissetmektedirler. Varsa çocuklar da boşanmanın olumsuz sonuçlarından etkilenmektedirler. Herhangi bir sebeple boşanmanın gerçekleşmediği ancak sağlıklı yapının da sürdüğü ailelerde ise hem eşler hem de çocuklar olumsuz etkilenmeye devam ederler. Görüldüğü üzere ailenin beklenen yararları sağlayabilmesi için asıl olan, ailenin her ne şekilde olursa olsun sürmesi değil, ailenin sağlıklı bir yapıya sahip olarak sürmesidir. Bir kere sağlıklı aile tipi ortaya çıkmışsa ne boşanma ne de evliliği sürdürmek, sonuca ulaşmayı sağlayacak doğru çözüm değildir. Asıl çözüm ailenin sağlıklı aile haline getirilebilmesidir. Diğer bir ifade ile aile kurumunun sağlıklı devamını temin etmek konusunda asıl amaç boşanmanın önüne geçmek değil, boşanmaya sebep olan hallerin önüne geçmek olmalıdır (Battal; 2008).

Evlilik

“Evlilik” kavramı, “aile” kavramına daha belirgin bir kavramdır. “Aile” bir grup veya örgüt, “evlilik” karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir “sözleşme”dir. Evlilik kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği, “karı-koca” olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli statü sağlayan toplumsal yönden “devletin” kontrol, hak ve yetisi bulunan yasal bir ilişki biçimidir. Eşlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri yasalarla olduğu kadar, toplumsal kurallar, gelenekler, inançlarla da belirlenmiştir (Özgüven, 2001). İnsanın doğduğu andan itibaren içinde var olduğu sistemlerden biri olan ailenin çekirdeğini evlilik oluşturmaktadır. Evlilik, sosyal hayatın ana şekillerinden biridir ve farklı cinsten iki kişinin nikâh bağıyla bir araya gelmesiyle kimlik kazanmaktadır. Fiziksel, duygusal, sosyal, ahlaki, ekonomik ve hukuki boyutları olan evlilik, karı-koca olarak tanımlanan farklı iki cinsten kişinin bir arada ortak yaşamı paylaşmasından daha fazla bir anlama sahiptir (Erdoğan, 2004).

Evlilikte Uyum

Eşlerin birbirlerinin biyolojik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaıdır. Biyolojik ihtiyaç cinsel güdünün doyurulması iken, sosyal ihtiyaç, eşlerin ortak yaşamlarında güven, korunma ve dayanışma içinde olduklarını hissetmek, geleceğe güvenle bakabilmek, birbirlerinden onur ve kıvanç duyabilmek, toplumda saygın bir yer edinmektir. Psikolojik ihtiyaç ise, sevmek, beğenilmek ve ilgi görmek ihtiyacıdır (Bayraktaroğlu, 2007).

Her aile araştırmasında, evlilik sürecindeki sorunların kaynaklarının ortaya konulması açısından; evlilik kavramının temellerine inilerek algılanması, evliliğin oluşturulması ve evlilik süreci gibi konuların incelenmesi önemlidir. Bu nedenle biz de aile kavramı yanında evlilik kurumunu da ele alacağız. Evlilik sosyal bir olgudur. Ancak sosyolojik yönleri yanında hukuki yönleri de bulunan bir kavramdır. Bu nedenle evlilik kavramını tanımlarken salt hukuki yönünü ya da salt sosyolojik yönünü göz önüne alarak yapılacak tanımlar eksik kalmaya mahkûmdur. Bu ortak bakış açısıyla evlilik; “tam ve sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere, cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesi” (Akıntürk, 1999) olarak tanımlanabilir.

Evliliğin Unsurları

Evlilikte Akit Unsuru

Evlilik karşı cinsten iki yetişkinin bizzat ve karşılıklı olarak birbirlerine uygun surette evlenmeye yönelik rızalarını beyan etmeleri ile kurulur. Evlenme akdi evlendirme memuru tarafından icra edilen resmi merasime bağlı bir akitir. Bu nedenle irade beyanının evlendirme memuru ve iki şahit huzurunda yapılmış olması kurulan akdin sıhhati için şarttır. Ayrıca tarafların irade beyanlarının geçerli olması için, iradeyi sakatlayan; baskı (cebir), hata, akıl hastalığı gibi hallerle sakatlanmamış, sağlam ve sağlıklı bir irade beyanı niteliğinde olması gereklidir (Battal; 2008).

Evlilikte Taraf Unsuru

Evlenen kişilerin evlenme ehliyetine sahip olmaları gereklidir. Bu nedenle kesin evlenme engellerinden herhangi birinin bulunması halinde evlilik mutlak butlan ile batıl olur. Kesin evlenme engelleri; evlenme yasağı bulunacak ölçüde yakın akrabalık, akıl hastalığı ve halen evli olmaktır (Battal;2008).

Evlilikte Amaç Unsuru

Evlenecek kişilerin bu hukuki eylemden umdukları amaçlar, öncelikle, kendileri üzerinde gerçekleştirecek türden amaçlar olmalıdır. Kişilerin kendileri için değil de ana-babaları ya da kardeşlerinin ihtiyacı, hatırı vb. için evlenmesi halinde baştan yanlış yapılmış, amaç unsuru doğru kullanılmamış demektir. Ülkemizde sıklıkla görülen ve “mürüvvetini görmek” deyiimiyle ifade edilen yaklaşım tarzı, anne babaların çocuğa karşı vazifesini yerine getirmek ve böylece bu konudaki toplumsal baskıdan kurtulabilmek amacıyla çocuklarını evlendirmek istemeleri ve çocuğun da kendi isteğinin ya da ruhsal hazırlığının bulunmamasına rağmen -manevi baskı nedeniyle- evlenmeyi kabul etmesi sonucunu doğurabilmektedir. Bu şekilde yapılan evliliklerde birincil amaç aile kurmaktan çok çevreyi memnun etmektir. Böyle olunca evlilik daha başlangıçta, sağlıklı aile yapısı kuramayacak bir evlilik olarak doğmaktadır. Evlenen kişilerin amacı sadece cinsel sonuçları olan bir ortaklık kurmak değil, hayatın acı ve tatlı bütün olaylarını kapsayan bir hayat ortaklığı kurmak olmalıdır. Bu nedenle eşler iyi ve kötü günlerinde birbirlerinin yanında bulunacaklar, birbirlerine maddi ve manevi yönden destek olacaklar, beraber gülüp beraber ağlayacaklardır. Bu unsurun gerçekleşmesi için aynı müşterek mekânın paylaşılması gerekir. Ancak istisnai hallerde uzun ya da kısa bir süre için geçici olarak ayrı yaşıyor olmak da mümkündür (Akıntürk, 1999).

Eşlerin herhangi bir nedenle fiilen aile hayatını sona erdirdikleri ve ayrı yaşadıkları hallerde de hukuki bir kurum olarak evlilik devam etmektedir. Eşlerin medeni hali resmi sicillerde “evli” olarak görünür. Buna karşılık özellikle müşterek ikametgâhı terk eden tarafın bu davranışı diğer taraf yönünden özel sebebe (terk sebebine) dayanarak boşanma talep etme imkânını ortaya çıkarır. Öte yandan geçerli bir evlilik akdinin yapılmamış olduğu hallerde, görünüşte bir aile hayatı içinde birlikte yaşayan kişiler arasında -çevreleri evli olarak tanısa ya da böyle nitelendirse de- hukuken geçerli bir evlilik söz konusu değildir. Evlilik bir kurum olarak eşlerin hayatı boyunca sürecek bir ilişki mahiyetindedir. Bu nedenle hem eşlerin ve ailenin hem de toplumun yararı için eşler hayatta iken bu ilişkinin ortadan kalkmaması gereklidir. Bu nedenle evlenen kişilerin de amacı bu beraberliği ömür boyu sürdürmeye yönelik olmalıdır (Akıntürk, 1999).

Diğer deyişle karşılıklı anlaşarak dahi olsa denemek amacıyla evlilik yapılması mümkün değildir. Kanaatimizce ABD gibi çeşitli ülkelerde bu tür evliliklerin yaygınlaşmış olması (Yıldırım, 1992) ülkemizde evliliğe bakış açısının değişmesini gerektirmemelidir. Eşlerin birbirlerini denemeleri ve tanımaları için hem hukuken hem de örf ve adetlerimize göre öngörülmüş olan kurum, sözlenme ve/veya nişanlanmadır.

Kısa da olsa bu aşamayı geçirdikten sonra yapılacak olan bir evliliğin ayrıca bir de “anlaşabilirsek sürdürürüz” şeklinde şarta bağlanması, evliliği sona erdirmek konusunda hukuken geçerli sonuç doğurmaz. Boşanma talebi konusunda taraflara bir hak kazandırmaz(Battal;2008).

Evlilik Türleri

Evliliğin Amaca Uygunluğu Yönünden Türleri

Birbirleriyle evlenen kişilerin yukarıdaki üç unsuru içerecek şekilde hayat arkadaşlığı kurmuş olmaları bir evliliği ortaya çıkarmaya yeterlidir. Ancak bu evliliğin maddi ve manevi şartları yönünden (Özkan, 1989) sağlıklı bir aile kurmaya yeterli olmaması halinde sağlıklı bir evlilikten bahsedilemez. O halde evlilikleri sağlıklı ya da sağlıklısız olarak ikiye ayırmak gereklidir.

Sağlıklı Evlilik

Bir evliliğin sağlıklı aile yapısı kurmaya aday, sağlıklı bir evlilik olması için şu özellikleri taşıması gerekmektedir.

1. Eş adayları birbirini yeterince tanımış olmalıdır. Tanıma, tanıyan ve tanınan kişinin özelliklerine göre değişen subjektif bir kavramdır. Burada sözü edilen tanıma, eş adayının karşı taraf hakkında, bir aile hayatının yürütülebilmesi için gerekli denkliliği sağlamaya yönelik asgari bilgileri edinmesi olarak tanımlanabilir. Bu bilgiler başlıca; kişinin psikolojik durumu, sağlığı, meslek, gelir gibi ekonomik nitelik taşıyan özellikleri, hayata bakış açısı, kültürel ve ideolojik olaylara yaklaşımı, mizacı, içinde bulunduğu ve tabii olduğu örf ve adetler, evlilikten sonra da devam edecek türden akraba ve arkadaş çevresinin nitelikleri ile ilgili bilgilerdir. Bu bilgilerin doğruluğu da bilgi sahibi olmak kadar önemlidir. Bu nedenle bilgi kaynaklarının sağlıklı olması gereklidir.

Ülkemizde az sayıda evlilikte, eşler birbirlerini nişanlılıktan (evlenme niyetinin kurulmasından ve açıklanmasından) önce yeterince (ayrıca araştırma yapmaya gerek kalmayacak ölçüde) tanımaktadırlar. Akraba olmak, aynı okulda okumuş olmak veya uzun zamandan bu yana aynı semtte oturmak gibi haller nedeniyle kişiler birbirlerini yeterince tanıyor olabilirler. Bu tür bir tanıma nedeniyle edinilen bilgi ve kanaatler en sağlıklı bilgilerdir denilebilir. Zira eş adayları henüz evliliği düşünmediklerine göre özel durumlarını gizlemeyecekler, hissi davranarak yanlış değerlendirmelere yol açmayacaklar, tabii ve sıradan halleri ile sık sık birbirlerinin karşısına çıkmış olduklarından yanıltıcı davranışlar sergilemeyeceklerdir. Sıradan bir arkadaşlık ilişkisi olarak başlayacak ve daha sonra cinsel duygusal boyut kazanacaktır. Karşı cinse duyulan ilgi, sevgi ve beğeni ile başlayan ve daha sonra evlenme niyetine dönüşen doğru bir arkadaşlık olduğundan sağlıklı bilgilenebilir engel olmayacaktır (Köknel, 1991).

Eş adayı hakkında bilgi edinmenin diğer bir yolu da doğrudan bilgilenebilirliğe yönelik olarak araştırma yapmaktır. Bunun için evlenme konusunda bir ön karar vermiş olan kişinin, tek yanlı olarak karşı taraf hakkında ya da bu düşünceye sahip iki